مجلهٔ طب سنّتی اسلام و ایران، سال هفدهم، شمارهٔ اول، بهار ۱۴۰۵

مقاله مروری
(روایتی)

مروری بر خلاصه‌سیاستی‌های ارسالی فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران در موضوع طب سنتی از سال ۱۳۹۶ تا کنون

مهدی شفیعی بافتی[الف]، محمد صدر[ب،ج*]

[الف]گروه طب سنتی، دانشکدهٔ طب ایرانی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران
[ب]مؤسسه مطالعات تاریخ پزشکی-طب ایرانی و مکمل، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران
[ج]گروه حکمت-طب سنتی و طب دوران تمدن اسلام و ایران، فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران، تهران، ایران

چکیده

طب سنتی ایرانی به عنوان بخشی از میراث علمی و فرهنگی کشور، در اسناد بالادستی نظام سلامت جمهوری اسلامی ایران از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران به عنوان یک نهاد علمی و مشورتی، در راستای ایفای نقش دیده‌بانی سلامت و حمایت از سیاست‌های مبتنی بر شواهد، اقدامات متعددی را در حوزهٔ طب سنتی، طب مکمل و گیاهان دارویی انجام داده است. مطالعهٔ حاضر با هدف بررسی و تبیین اقدامات، مواضع و فعالیت‌های فرهنگستان علوم پزشکی کشور در این حوزه طی سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۴ انجام شد. این پژوهش به روش مروری و مبتنی بر تحلیل اسناد و مستندات رسمی فرهنگستان شامل خلاصه‌های سیاستی، نظرات کارشناسی، بیانیه‌ها و مکاتبات انجام‌شده صورت گرفت. نتایج نشان داد که فعالیت‌های فرهنگستان در سه محور اصلی تدوین اسناد سیاستی، ارائه نظرات کارشناسی دربارهٔ طرح‌های مرتبط با طب سنتی و مکمل و حمایت‌طلبی و پیگیری موضوعات مرتبط با سلامت جامعه متمرکز بوده و در این بازه زمانی ۶۰ عنوان مکاتبه با سازمان‌ها و نهادهای ذیربط و ذی‌نفعان این حوزه انجام شده است. در این اسناد بر استفاده از شواهد معتبر علمی، ادغام منطقی طب سنتی در نظام سلامت، نظارت وزارت بهداشت بر ارائهٔ خدمات، توسعهٔ پژوهش و نوآوری، استانداردسازی خدمات و مقابله با مداخلات غیرعلمی تأکید شده است. همچنین فرهنگستان در برابر ایجاد ساختارهای موازی در نظام سلامت و سوءاستفاده از ظرفیت‌های طب سنتی مواضع کارشناسی روشنی اتخاذ کرده است. به نظر می‌رسد استمرار این رویکرد می‌تواند ضمن صیانت از سلامت جامعه، زمینهٔ بهره‌گیری علمی و اثربخش از ظرفیت‌های طب سنتی ایرانی را در چارچوب نظام یکپارچه سلامت کشور فراهم سازد.

تاریخ دریافت: خرداد ۱۴۰۵
تاریخ پذیرش: خرداد ۱۴۰۵

کلیدواژه‌ها: درمان‌های مکمل؛ سیاست بهداشت؛ گیاهان شفابخش؛ طب ایرانی؛ طب سنتی

مقدمه

در دهه‌های اخیر، توجه به طب سنتی و مکمل در بسیاری از کشورها افزایش یافته است. در جمهوری اسلامی ایران نیز با توجه به پیشینهٔ تاریخی و علمی طب سنتی ایرانی، اسناد بالادستی نظام سلامت بر بازشناسی، تبیین، ترویج، توسعه و نهادینه‌سازی این حوزه تأکید کرده‌اند. بند دوازدهم سیاست‌های کلی سلامت ابلاغی مقام معظم رهبری، سند ملی گیاهان دارویی و طب سنتی، نقشهٔ جامع علمی کشور و نقشهٔ جامع علمی سلامت از مهم‌ترین اسناد راهبردی مرتبط در این زمینه محسوب می‌شوند (۳-۱).

فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان نهادی علمی و مشورتی، وظیفهٔ رصد و پایش تحولات سلامت،

Please cite this article as:
Shafiei-bafti M, Sadr M. A review of the policy briefs submitted by The Academy of Medical Sciences of the Islamic Republic of Iran on traditional medicine from 2017 to the present. Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine. 2026;17(1):1-6. doi: 10.22034/jiitm/17.1.1.

Copyright: ©Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

* فرد مسئول مکاتبات: sadr.m@iums.ac.ir

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-10-07]
[DOI: 10.22034/jiitm/17.1.1]

ارائهٔ مشاوره‌های تخصصی و حمایت از سیاست‌های مبتنی بر شواهد را بر عهده دارد. در این راستا، این نهاد طی سال‌های اخیر اقدامات متعددی در زمینهٔ سیاست‌گذاری، حمایت‌طلبی و نظارت بر حوزهٔ طب سنتی و مکمل انجام داده است (۴).

هدف از مطالعهٔ حاضر، بررسی نظام‌مند اقدامات و مواضع فرهنگستان علوم پزشکی کشور در حوزهٔ طب سنتی و مکمل و تحلیل نقش آن در سیاست‌گذاری سلامت می‌باشد.

روش‌ها

این پژوهش یک مطالعهٔ مروری مبتنی بر تحلیل اسناد است. منابع موردبررسی شامل مستندات رسمی فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران در حوزهٔ طب سنتی، طب مکمل و گیاهان دارویی طی سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۴ بود.

اسناد بررسی‌شده شامل خلاصه‌های سیاستی، بیانیه‌ها و گزارش‌های رسمی، نظرات کارشناسی ارائه‌شده به مراجع قانون‌گذاری و مکاتبات انجام‌شده با دستگاه‌های اجرایی، نظارتی و تقنینی بود.

داده‌ها براساس تحلیل محتوای موضوعی طبقه‌بندی و در سه محور سیاست‌گذاری، اظهارنظر کارشناسی و حمایت‌طلبی تحلیل شدند.

یافته‌ها

فرهنگستان علوم پزشکی کشور طی سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۴ تعداد ۶۰ عنوان مکاتبه با سازمان‌ها، نهادها و ذی‌نفعان در حوزهٔ طب سنتی و مکمل انجام داده است. نمودار شمارهٔ ۱ وضعیت این مکاتبات را نشان می‌دهد.

این مکاتبات براساس محتوا در ۳ محور کلی تقسیم‌بندی گردیده که در جدول شمارهٔ ۱ خلاصه شده‌اند.

یافته‌های منتج از بررسی منابع در دسترس و گزارش‌های فرهنگستان به شرح زیر ارائه می‌شود:

۱. تدوین اسناد سیاستی در حوزهٔ طب سنتی

یکی از مهم‌ترین اقدامات فرهنگستان تدوین خلاصهٔ سیاستی در حوزهٔ طب سنتی ایرانی بوده است. این سند با هدف ارائهٔ چارچوب راهبردی و عملیاتی برای بازشناسی، تبیین، ترویج، توسعه و نهادینه‌سازی طب سنتی ایرانی تهیه شد (۴).

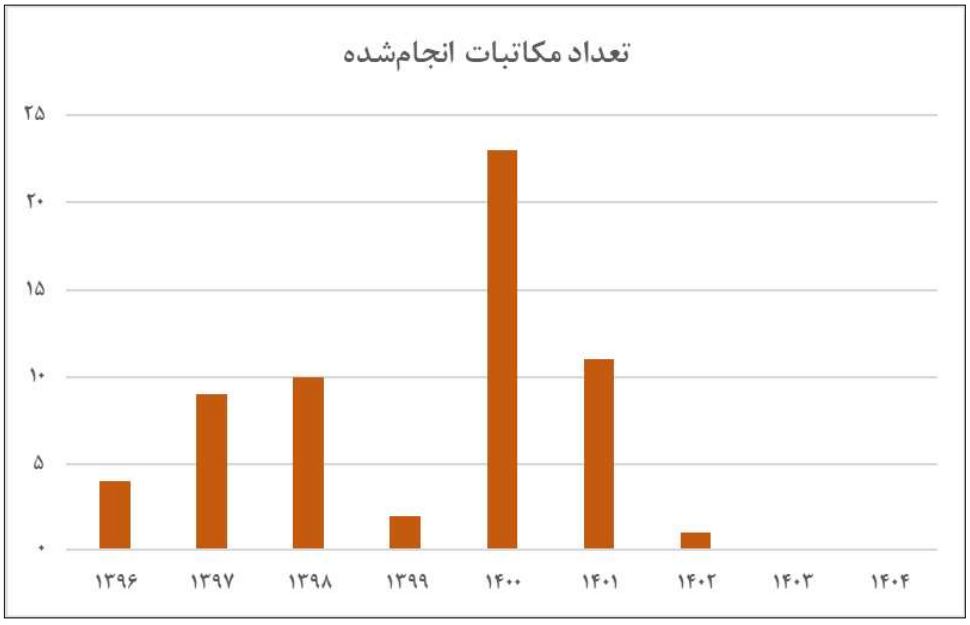

نمودار ۱. **تعداد مکاتبات انجام‌شده توسط فرهنگستان علوم پزشکی با موضوع طب سنتی و مکمل**

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-10-07]

[DOI: 10.22034/jiitm/17.1.1]

جدول ۱. **مکاتبات انجام‌شده توسط فرهنگستان علوم پزشکی در حوزهٔ طب سنتی و مکمل**

عنوان مکاتبه	دفتر مقام معظم رهبری	مجلس شورای اسلامی	ریاست جمهوری	ریاست قوهٔ قضائیه	شورای عالی انقلاب فرهنگی	شورای نگهبان	وزارت بهداشت	بازرسی کل کشور	نظام پزشکی	سازمان صدا و سیما	وزارت علوم	انجمن‌های صنفی	جمع
مکاتبه درخصوص سازمان طب سنتی و سازمان نظام طب مکمل	۰	۲	۲	۲	۲	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۰
مکاتبه درخصوص تبلیغات وسوءاستفاده از طب سنتی	۲	۳	۳	۶	۰	۰	۱۱	۳	۸	۲	۱	۰	۳۹
مکاتبه در خصوص تولید وتبلیغ گیاهان داروئی وعطاری‌ها	۰	۲	۰	۰	۰	۰	۳	۰	۲	۱	۰	۳	۱۱
مجموع مکاتبات	۲	۷	۵	۸	۲	۲	۱۴	۳	۱۰	۳	۱	۳	۶۰

محورهای راهبردی

الف) بازشناسی

بازشناسی ظرفیت‌های طب سنتی مبتنی بر شواهد معتبر علمی با تأکید بر ارزش‌های انسانی و اسلامی، سلامت معنوی، اخلاق حرفه‌ای، ارتقای سلامت و پیشگیری از بیماری‌ها، سبک زندگی سالم ایرانی‌ـاسلامی و عدالت در سلامت.

ب) تبیین

تبیین علمی مفاهیم و آموزه‌های طب سنتی از طریق بهره‌گیری از شواهد علمی روزآمد، استفاده از ادبیات علمی معتبر، تبیین اصول کل‌نگری و رویکردهای جامع‌نگر سلامت.

ج) ترویج

اشاعه و ترویج طب سنتی ایرانی ـاسلامی از طریق تدوین دستورالعمل‌های مبتنی بر شواهد برای خدمات طب سنتی، ترویج علمی کشت گیاهان دارویی و ارائهٔ خدمات صرفاً در چارچوب نظام ادغام‌یافتهٔ سلامت.

د) توسعه و نهادینه‌سازی

توسعه و گسترش فرهنگ طبی غنی ایرانی ـاسلامی با ارتقای مرجعیت علمی کشور در حوزهٔ سلامت، توسعهٔ پژوهش و نوآوری در این حیطه، تعامل منطقی میان طب سنتی و طب متداول و بهره‌گیری از تجربیات سایر کشورها.

۲. نظرات کارشناسی دربارهٔ طرح‌های قانونی

۲-۱. طرح تشکیل سازمان طب ایرانی‌ـاسلامی

فرهنگستان علوم پزشکی در بررسی این طرح اعلام کرد که براساس بندهای ۷ و ۱۲ سیاست‌های کلی سلامت، تولیت نظام سلامت و نظارت بر ارائهٔ خدمات طب سنتی بر عهدهٔ وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است.

بر این اساس، تشکیل سازمانی مستقل در این حوزه می‌تواند موجب موازی‌کاری در نظام سلامت، افزایش هزینه‌های اجرایی، تضعیف نظام یکپارچهٔ ارائهٔ خدمات و ایجاد سردرگمی در دریافت خدمات سلامت توسط مردم شود.

۲-۲. طرح تشکیل سازمان نظام طب مکمل

فرهنگستان در بررسی این طرح نیز تأکید کرد که ایجاد سازمانی هم‌عرض سازمان نظام پزشکی با اصول حاکم بر نظام سلامت کشور و اسناد بالادستی مغایرت دارد و ممکن است انسجام ساختاری نظام سلامت را تحت تأثیر قرار دهد.

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-10-07]

[DOI: 10.22034/jiitm/17.1.1]

۳. اقدامات حمایت‌طلبانه و مکاتبات رسمی

فرهنگستان علوم پزشکی طی این سال‌ها از طریق مکاتبه با سازمان‌ها، نهادهای دولتی و خصوصی، تشکل‌ها و انجمن‌های صنفی و سایر ذی‌نفعان در جهت ارتقای جایگاه درست و علمی طب ایرانی، تلاش و اهتمام کرده که نتیجهٔ این تلاش‌ها را می‌توان در چند محور خلاصه نمود:

۳-۱. مقابله با مداخلات غیرمجاز

مکاتبه با ذی‌نفعان در خصوص دخالت افراد فاقد صلاحیت در امور درمان، سوءاستفاده از عنوان طب سنتی و مکمل و انجام امور درمانی خارج از چارچوب مصوب وزارت بهداشت و درمان.

۳-۲. ساماندهی عرضهٔ فرآورده‌ها

هشدار در خصوص فروش اینترنتی داروهای طب سنتی و نظارت بر تولید و توزیع فرآورده‌های گیاهی.

۳-۳. ساماندهی عطاری‌ها

درخواست اقدام قانونی در خصوص تعیین حدود فعالیت این صنف و تقویت نظارت‌های قانونی.

۳-۴. مقابله با تبلیغات گمراه‌کننده

حساس‌سازی مسئولان و نهادهای ذی‌ربط در خصوص تبلیغات علیه پزشکی مبتنی بر شواهد و واکسیناسیون و انتشار ادعاهای درمانی فاقد پشتوانهٔ علمی.

۳-۵. آموزش‌های غیرمجاز

درخواست رسیدگی و پیگیری از سوی مراجع ذی‌صلاح در خصوص برگزاری دوره‌های آموزشی فاقد مجوز، صدور گواهی‌های غیرعلمی توسط اشخاص و مؤسسات فاقد صلاحیت و برگزاری دوره‌های آموزشی جهت افراد فاقد صلاحیت علمی لازم.

بحث

یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که رویکرد فرهنگستان علوم پزشکی کشور در حوزهٔ طب سنتی مبتنی بر تلفیق ظرفیت‌های ارزشمند طب سنتی با اصول پزشکی مبتنی بر شواهد است. برخلاف دیدگاه‌های تقابلی میان طب سنتی و پزشکی نوین، فرهنگستان بر تعامل، هم‌افزایی و ادغام منطقی این دو حوزه در چارچوب نظام سلامت تأکید دارد.

از سوی دیگر، افزایش استقبال عمومی از طب سنتی در سال‌های اخیر زمینهٔ بروز چالش‌هایی نظیر مداخلات غیرمجاز، تبلیغات گمراه‌کننده و ارائهٔ خدمات فاقد پشتوانه علمی را فراهم کرده است. مواضع فرهنگستان نشان می‌دهد که این نهاد ضمن حمایت از توسعهٔ علمی طب سنتی، نسبت به حفظ ایمنی بیماران و صیانت از سلامت عمومی حساسیت ویژه‌ای دارد.

همچنین مخالفت فرهنگستان با تشکیل ساختارهای موازی در حوزهٔ سلامت را می‌توان در راستای حفظ انسجام، کارآمدی و پاسخگویی نظام سلامت کشور ارزیابی کرد.

نتیجه‌گیری

فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران طی سال‌های ۱۳۹۶ تا کنون نقش فعالی در سیاست‌گذاری، حمایت‌طلبی و نظارت علمی بر حوزهٔ طب سنتی و مکمل ایفا کرده است. بررسی اقدامات این نهاد نشان می‌دهد که رویکرد غالب آن مبتنی بر توسعهٔ علمی طب سنتی، ادغام آن در نظام سلامت، تقویت نظارت‌های قانونی و جلوگیری از انحرافات و سوءاستفاده‌های احتمالی بوده است.

تداوم این رویکرد می‌تواند ضمن بهره‌برداری صحیح از ظرفیت‌های طب سنتی ایرانی، به ارتقای سلامت جامعه، توسعهٔ دانش بومی و تحقق اهداف اسناد بالادستی سلامت کشور کمک نماید.

ملاحظات اخلاقی

این مطالعه براساس تحلیل اسناد و مدارک رسمی انجام شده و شامل داده‌های فردی یا انسانی نبوده است.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند هیچ‌گونه تعارض منافعی در انجام این مطالعه وجود ندارد.

حمایت مالی

این مطالعه بدون دریافت حمایت مالی اختصاصی انجام شده است.

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-10-07]

[DOI: 10.22034/jiitm/17.1.1]

References

1. Khamenei SA. The general health policies for the Islamic Republic of Iran. Available at: URL: https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=26083. 2014. [In Persian].
2. Author Group. The comprehensive scientific map of the Islamic Republic of Iran. Available at: URL: https://qavanin.ir/Law/TreeText/?IDS=17517046340393698074. 2010. [In Persian].
3. Author Group. Iranian national health scientific map, In: Education MoHaM, editor. Tehran. Available at: URL: https://shmu.ac.ir/file/download/page/1484459777-s-t-map-20-pp-final-89-10-14-.pdf. 2013. [In Persian].
4. Tabrizchi N, editor. Policy Brief, In: The Academy of Medical Sciences. Teharan. Available at: URL: https://ams.ac.ir. 2020. [In Persian].

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-10-07]

[DOI: 10.22034/jiitm/17.1.1]

Review Article
(Narrative)

A review of the policy briefs submitted by The Academy of Medical Sciences of the Islamic Republic of Iran on traditional medicine from 2017 to the present

Mehdi Shafiei-bafti[a], Mohammad Sadr[b,c]*

[a]Department of Traditional Medicine, School of Persian Medicine, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran
[b]Institiue for Studies in Medical History, Persian and Complementary Medicine, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran
[C]Wisdom, Traditional Medicine and Medicine in The Islamic and Iranian Civilization Era Group, The Academy of Medical Sciences I.R. Iran, Tehran, Iran

Abstract

Iranian Traditional Medicine (ITM), as an integral part of the country's scientific and cultural heritage, occupies a prominent position in the upstream policy documents of the health system of the Islamic Republic of Iran. As a scientific and advisory institution, the Academy of Medical Sciences of the Islamic Republic of Iran, has undertaken numerous initiatives in the fields of traditional medicine, complementary medicine, and medicinal plants in line with its role in health stewardship and the promotion of evidence-based policies. This study was conducted to examine and elucidate the actions, positions, and activities of the Academy in these areas during the period 2017–2025 (1396–1404 AH). This review study was based on the analysis of the Academy's official documents and records, including policy briefs, expert opinions, statements, and official correspondence. The findings revealed that the Academy's activities were primarily concentrated in three areas: the development of policy documents, the provision of expert opinions on proposals related to traditional and complementary medicine, and advocacy and follow-up on issues concerning public health. During the study period, a total of 60 communications were exchanged with relevant organizations, institutions, and stakeholders in these fields. The reviewed documents emphasized the use of robust scientific evidence, the rational integration of traditional medicine into the health system, the Ministry of Health's oversight of service provision, the promotion of research and innovation, the standardization of services, and the prevention of unscientific interventions. Furthermore, the Academy adopted clear expert positions against the establishment of parallel structures within the health system and against the misuse of the capacities of traditional medicine. It appears that the continuation of this approach can contribute to safeguarding public health while creating the conditions for the scientific and effective utilization of the capacities of ITM within the framework of the country's integrated health system.

Keywords: Complementary therapies; Health policy; Medicinal plants; Persian Medicine; Traditional Medicine

Corresponding Author: sadr.m@iums.ac.ir

Please cite this article as:
Shafiei-bafti M, Sadr M. A review of the policy briefs submitted by The Academy of Medical Sciences of the Islamic Republic of Iran on traditional medicine from 2017 to the present. Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine. 2026;17(1):1-6. doi: 10.22034/jiitm/17.1.1.

Copyright: ©Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-10-07]

[DOI: 10.22034/jiitm/17.1.1]